

Lapalapítás 1947-ben Bukarestben

Beszélgetés Robotos Imrével a Romániai Magyar Szóról

Magyar lapot először 1860-ban indítottak Bukarestben. Alapításáról feljegyzéseket őriznek írott dokumentumok, elsősorban Koós Ferenc *Életem és emlékeim* című emlékirata. Így a lapindítás céljáról, nehézségeiről és eredményeiről sajtótörténetünk minden fontos adatot tudhat. Koós Ferenc ugyanis nemcsak kiadója volt a *Bukaresti Magyar Közlönynek* — miként a lapfejen olvasható —, hanem ő volt a mindenes, saját szavaival: „szerkesztő, javító, expeditor.” Szerinte a *Közlöny* életre hívásában legnagyobb érdeme az 1857-ben alakult bukaresti magyar közművelődési egyesületnek, a Hunniának volt. A lapalapítás ötlete az 1859-ben Bukarestbe vándorolt Váradi Ádám pesti tanaré volt; Váradi azonban az előfizetési felhívás és a mutatványszám szétküldése után váratlanul tovább ment Svájcba. „Ezt csak azért említem itt meg — írja Koós —, hogy a *Bukaresti Magyar Közlöny* szerkesztője és munkatársai ezután tiszteletből, hazafiságból szerkesztették a lapot. Az előfizetési pénzt a nyomda és posta mind egy krajcárig fölemésztették. Szerencsére dr. Oroszhegyi Józsa barátomat rábírtam, hogy vállalja a szerkesztőséget. Megígérte, s 1860. június 16-tól ugyanazon év december 22-ig megjelent 27 szám, melyeket ő szerkesztett. Azonban dr. Oroszhegyit a román kormány időközben kinevezte járási orvosnak, s így Bukarestből Focșani-ba kellett költöznie. Így is megtartotta a szerkesztői címet, és pontosan küldötte Focșani-ból a vezércikkeket, s közölte velem jóakarató tanácsait.”

Koós Ferenc és a lapszerkesztésben már a *Jelenkor* körében nagy gyakorlatot szerzett Oroszhegyi Józsa bukaresti magyar hetilapjának egész történetét alaposan ismerhetjük, az alapítók vallomásaira támaszkodó későbbi tanulmányok — elsősorban Engel Károlynak az 1974-es *Korunk Évkönyv*ben megjelent közleményére gondolok — az üttörő fontosságú sajtótermék jelentőségét is kijelölték. Az első világháború előtt, részint a közművelődési egyesületek — jelesen a Hunnia —, részint az egyházak kiadásában sorra jelent meg a *Bukaresti Hiradó*, a *Romániai Értesítő*, a *Romániai Magyar Néplap*, a *Romániai Hirlap* és a *Romániai Magyar Újság*. A két háború között még több, most már egész Erdélyre nyitott érdeklődésű magyar napi- és hetilap jelent meg hosszabb-rövidebb ideig Bukarestben. Ezek széles politikai színskálát fognak át Bölöni György baloldali radikális lapjától, a *Bukaresti Hirlaptól*, illetve a központi kommunista pártlaptól, a *Munkástól* a szociáldemokrata *Előréig* és az egyházi kiadványokig. Az egységes szakszervezetek lapja a *Munkásélet*, Krenner Miklós — Spectator — hetilapja a *Bukaresti Magyar Kurir*, Fényes Samu folyóirata az *Új Magyarok* címet viselte. A nagy hagyományú *Brassói Lapok* a harmincas évek közepén fővárosi kiadást jelentetett meg *Bukaresti Lapok* címmel; ez lényegében a brassói újság különkiadása volt.

A romániai magyar sajtó történetében Bukarest 1944 után szerzett döntő szerepet, jutott mennyiségileg is túlsúlyba. A *Szakszervezeti Élet* és az *Ifjúmunkás*, a magyar nyelvű szakszervezeti és ifjúsági sajtó eleve itt szerveződik meg, párhuzamosan a Bukaresti Rádió magyar adásainak beindításával. Később majd a közművelődési folyóirat, a pedagógusok lapja is itt indul; Bukarestbe költöztetik át Kolozsvárról a *Falvak Népet*; kiadják a pionírmozgalom magyar hetilapját. A kezdeti idők legjelentősebb lapalapítása a *Romániai Magyar Szó* megindulása volt 1947 szeptemberében.

Mіндеzen napi- és hetilapok, folyóiratok történetét viszonylag kevésbé ismerjük, mint például — arányait tekintve — a *Bukaresti Magyar Közlöny* 27 számát, azok tartalmát, politikai célzatát, művelődési jellegzetességeit, nemzetiségi sajátosságait. Kovács János tanulmányain kívül hirtelenében alig tudnék megbízható forrásmunkákat említeni. Immár nehezen lehetne rekonstruálni,

mondjuk, Bölöni György lapjának vagy az illegális pártlapoknak az indulását, nem is szólva a múlt század végén megjelent bukaresti sajtókiadványokról. Vajon nem érett-e meg az idő sajtótörténetünk olyan mozzanatainak a feltárásához, amelyek csak személyes vallomásokból, élmények, emlékek felidézéséből kerekedhetnek ki? Tudomásom szerint Kónya Anna gyűjti az anyagot a Bukaresti Rádió magyar adásainak több évtizedes történetéről; ez a munka annál fontosabb és pótolhatatlanabb, mivel itt nyomtatott nyomok — lapgyűjtemények — nem állhatnak a későbbi kutatók rendelkezésére. Államvizsga-dolgozatként elkészült a *Romániai Magyar Szó*, illetve az *Előre* néhány évfolyamának bibliográfiája.

Robotos Imrét a *Romániai Magyar Szó* alapításának 35. évfordulója előtt kerestem fel Nagyváradon. Ő volt a lap első felelős szerkesztője, lényegében főszerkesztői irányítást végző vezetője. Robotos Imre tavaly, 1981 októberében volt 70 esztendő, tehát a lap élére 34 esztendőskorában került. 1947 őszétől 1956 őszéig szerkesztette a *Romániai Magyar Szót*, illetve utódját, az *Előret*. Ebből az évtizedből kérdéseim a *Romániai Magyar Szó*-korszakot keresik, amely 1953. április elején, a cím és a jelleg megváltozásával lezárult.

— A *Romániai Magyar Szó* indulásakor ki volt épülve a magyar sajtó hálózata egész Erdélyben; egynémely központban, Kolozsvárott, Nagyváradon, Aradon, Szatmáron nem is csak egy magyar napilap jelent meg, hanem néhol három is, egyszerre: kommunista, szociáldemokrata és magyar népi szövetségi színárnyalatban. Mi tette indokolttá országos magyar napilap alapítását Bukarestben?

— Ezt kérdezte tőlem a Bukaresti Rádió magyar adásának munkatársa is 1947 nyarán. Az augusztus 25-én közvetített rádióadásban elmondtam, hogy a *Romániai Magyar Szó* úttörő kiadvány lesz, és hogy az illetékes szerveket döntően politikai indítékok vezették a magyar napilap létrehozásában. Nem előzmények nélkül került sor a megjelentetésére, noha akkoriban jóval kevesebbet tudtunk a bukaresti magyar sajtóhagyományokról, mint napjainkban. Az adott hagyományok alapján a címadással is hangsúlyozni kívántuk mind a romániaságot, mind pedig a lap magyar nemzeti jellegét. Ilyen értelemben a *Romániai Magyar Szó* feltétlenül újat hozott sajtótörténetünkbe, hiszen országos hatósugarú kívánt lenni.

— Ez az országos jelleg volt a fő indíték?

— Föltétlenül. A magyarlakta vidékeken mindenütt jelentek meg politikai napilapok, hetilapok, Kolozsvárott például az *Igazság*, a *Világosság* és az *Erdély*, Nagyváradon az *Új Élet*, majd a *Fáklya*, Brassóban, illetve Sepsiszentgyörgyön a *Népi Egység* és így tovább. Gaál Gábor akkoriban már több mint egy éve újra folyóiratot szerkesztett, az *Utunkot*. Csakhogy a politikai napilapok — az egyetlen *Igazságot* kivéve — regionális szerepet tölthettek be, alig hatoltak túl megyéjük vagy egy-két szomszédos megye területén. Emlékszem, hogy a *Romániai Magyar Szó* indulását megelőzően összehívták Bukarestbe a megyei magyar újságok szerkesztőit, s ott ők maguk is azt a nézetet vallották, hogy helyénvaló lenne egy országos magyar napilap — esetleg politikai hetilap — életre hívása, amely megbízható tájékoztatásával a vidéki magyar lapokat is segítheti politikai-tematikai irányulásukban. Ezen az értekezleten az is felmerült, hangsúlyozottan, hogy a fővárosi magyar hetilap színvonalának meg kell haladnia a megyei újságokét, túl kell lépnie azok eléggé korlátozott lehetőségein.

— Nyilván elsők között merült fel a személyi feltételek biztosítása, az országos napilap szerkesztőségének létszáma, továbbá az, hogy kik is legyenek a belső és külső munkatársak.

— Igen jellemző akkori gyakorlatlanságunkra, hogy föltételeztük: nyolc-tíz belső szerkesztővel, gyakorlott újságíróval teljesíteni tudjuk feladatainkat. A kezdet kezdetén egyébként nem is voltunk többen, s ma már csak szemlesütve gondolok arra, hogy néhány év múltán száznál több belső munkatárssal dolgoztunk. Beigazoódott az antik bölcsesség: ami több — az kevesebb. Nem a túlméretezettség javított fokról fokra a lap sajtószínvonalán, hanem tucatszámú jó képességű író-újságíró lelkes munkája.

— Talán itt kérdezhetem meg: miként esett a választás éppen Robotos Imrére, hogy az új országos napilap felelős szerkesztője legyen?

— Megvallom, akkor nem örültem, hogy a választás éppen énrám esett, hiszen éltek az országban nálam jobb képességű újságírók is. A kritériumokat ma sem ismerem... Persze, nem nehéz követgetetni arra, hogy milyen elvárások érvényesülhettek. Annak idején a párt Központi Bizottsága mellett működött egy úgynevezett „magyar bizottság”, amelynek kezdeményezéséből született meg az országos magyar napilap gondolata. Ebben a bizottságban voltak olyan értelmes, aktív aktivisták, akik ismerték akkori sajtómunkámat — főszerkesztője voltam a nagy-

ROMÁNIAI MAGYAR Szó

Szerkesztőség:
Bukarest
Bd. Elisabeta 4, II. emelet
Telefon: 5.19.07

Kiadóhivatal:
Str. Ing. Anghel Saligiu 2
Telefon: 5.76.77

1947. szept. 12. Pénzok
I. évfolyam, 10. szám

Ara 5 le

Reg. pub. periode Tr. Posa
No. 46-917

Törzs postai jelölés: 10 számú körlevél, speciális díj. Össz. P. T. Y. No. 203992/1947

Főszerkesztő: KACSO SÁNDOR

ORSZÁGOS DEMOKRATIKUS NAPILAP

Felirata szerkesztő: ROBOTOS IMRE

várad *Új Élet*nek, egy időben a *Fáklyá*nak is —, s tudták, hogy a két világháború között munkatársa voltam a *Korunk*nak, valamint a nagyvárad *Friss Újságnak*. Nyilván ezek a személyi mozzanatok vezettek megbízatásomhoz. Ismétlem, nem örültem a megbízatásnak; jól éreztem magam Nagyváradon, itt telt el az ifjúságom, itt ismerkedtem meg mint ifjú munkás a munkaszervezővel, ide kötődtek borús és örömteljes emlékeim, itt ismertem meg a szerelmet, itt választottam magamnak feleséget. Kötődtek Nagyvárad kultúrtörténeti emlékei, az a nyitottság, amely vonzóvá tette számomra a város szellemi légkörét. Erről sokat beszélhetnék, de eltérítene a közvetlen kérdéstől.

— A Romániai Magyar Szó fejlécén főszerkesztőként a Kacsó Sándor neve szerepelt, *Robotos Imre* pedig mint felelős szerkesztő jegyezte a lapot. Volt-e egyáltalán valamilyen szerepe, s ha igen, milyen jellegű, Kacsó Sándornak a lap szerkesztésében?

— Kacsó Sándor volt a két világháború között a romániai magyar szellemi élet egyik legtekintélyesebb baloldali vezető személyisége, ugyanakkor a legképzetesebb szerkesztő, akinek sajtótevékenysége meghatározó volt nemcsak a *Brassói Lapok* demokratikus-antifasiszta jellegére, de a romániai magyarság egész tájékozódására. Kézenfekvő volt, hogy neki kellene állnia egy országos napilap élén, ő a legilletékesebb arra, hogy összefogja és irányítsa a fővárosi szerkesztőséget. Csakhogy más, igen fontos politikai-közéleti megbízatásai miatt — röviddel a lap indulása után ő lett a Magyar Népi Szövetség országos elnöke — nem vállalhatta el az újság tényleges szerkesztését. Az illetékes szervek felkérésére azonban hozzájárult ahhoz, hogy a fejléce mint főszerkesztő szerepeljen. Az olvasók előtt ez eleve tekintélyt biztosított az induló lapnak. Személy szerint Kacsó nem vett részt a lapszervezésben és a gyakorlati szerkesztési munkában. Másrészt az a tény, hogy az én nevem a fejléce, a Kacsóé mellett, mint felelős szerkesztő állt, nehéz felelősséget jelentett számomra, nehogy méltatlanná váljak e megtisztelő társ-szerkesztői státusra.

— A lap jellegét tekintve nyilvánvaló, hogy indulásától kommunista pártlap volt, már a két munkáspárt egyesülése előtt. Miért viselte hát fejlécén, indulásakor az „országos demokratikus napilap“ megjelölést?

— A lap mindvégig pártirányítás alatt működött. A változó megjelöléseket a változó politikai igények, szükségletek magyarazzák. Volt országos politikai napilap, aztán a Magyar Népi Szövetség Központi Bizottságának napilapja, a néptanácsok orgánuma, utódja pedig, az évfolyamjelölést tovább vivő Előre ma a Szocialista Demokrácia és Egység Frontja Országos Tanácsának napilapja. De a lényeg végig azonos maradt, amit megvilágított a cím fölött olvasható jelszó: „Világ proletárjai, egyesüljete!”

— A jellegénél maradva még egy keveset: a lap az ötvenes évek legelején lett a Magyar Népi Szövetség Központi Bizottságának napilapja, és ez maradt a Szövetség megszűnéséig, 1953-ig. Jelentett valamelyes módosulást ez a fejléccsere?

— Valóban, valami változás mégis történt ekkor. A Magyar Népi Szövetség a romániai magyarság zömének bizalmát bírta, ez a bizalom visszasugárzott a pártfórumokra is, amelyek a magyar tömegszervezetet irányították. A Magyar Népi Szövetség akkori szerepének növelését kívánta előmozdítani az az intézkedés, hogy a szervezet fémjelje az országos magyar napilap tevékenységét. A Magyar Népi Szövetség országos elnöke ekkor már évek óta Kacsó Sándor volt.

— Akinek a neve akkor már nem szerepel a lapon. Egyébként egyetlen szerkesztő neve sincs feltüntetve.

— Viszont kapcsolatunk a Magyar Népi Szövetség bukaresti központjával ténylegesen kibővült, olyan formában, hogy Kacsó Sándor részt vett a havi terv-

értekezleteken, amelyeken vázoltuk a legközelebbi teendőket. Ezek az értekezleteken a rovatvezetők előterjesztették rovatuk terveit, s ezekhez megtettük az észrevételeket. A kialakuló vitákban tevékenyen részt vett Kacsó Sándor is, s így véglegesítettük havi terveinket. Természetes, hogy még inkább előtérbe került a magyar nemzetiségi jelleg kidomborítása tevékenységünk minden területén (iskola, színház, irodalom, közélet stb.). Kacsó Sándor e vonatkozásokban rendkívül hasznos tanácsokkal és útmutatásokkal szolgált.

— *Egykori szerkesztőjének megítélése szerint: a Romániai Magyar Szónak sikerült-e átfognia a romániai magyarság egész életét, tükröznie sorsa alakulását?*

— Erdély minden jelentősebb magyarlakta vidékén voltak állandó vagy kiküldött munkatársaink, sőt, Kolozsvárott, Marosvásárhelyen, Brassóban és másutt fiókszerkesztőségeink működtek. A tudósítói anyag mindig jelentős helyet foglalt el a lap hasábjain. Mégis úgy érzem, hogy csak töredékesen tettünk eleget annak, hogy tükrözzük a romániai magyar tömegek — munkások, parasztok, értelmiségiek — reális élethelyzetét. Helyzetképeink jobbra egyoldalúak voltak; főként a tényleges eredményekre vetítettük rá a nyilvánosság fényjeleit, az elmaradások, hiányok, hibák környékét úgy kerültük, mint ördög a tömjénfüstöt... A sajtóirányítás korabeli koncepciója az volt, hogy a szocializmushoz nem méltók az eredménytelenségek, még kevésbé a botlások. Nemcsak arról nem esett szó, hogy milyen hiányérzetek merülnek fel a magyar nemzetiségű dolgozóknak, hogy az együttélésnek nemcsak felemelől mozzanatai voltak és vannak, de nem esett szó akkoriban vonatkisiklásokról vagy bányaszerencsétlenségekről sem, mint amelyek beárnyékolnák a szocializmus eszményeit. Akkor még nem merült fel sem az irányítóknak, sem a végrehajtóknak az, hogy éppen a hallgatás, illetve elhallgatás vonhatja árnyékba eszményeinket. Történelmietlen, elvont tantételekben sütkéreztünk, megkövült normarendszer akadályozott abban, hogy szembesítsük és ellenőrizzük az elmélet és gyakorlat viszonyát. Elavult absztrakciók helyettesítették az eleven élet sugallatait. Érvényes volt ez a nemzetiségi élet tükrözésére is, ha helyenként fel is tűntek kockázatos kivételek...

— *Ilyen hangulatban milyen kapcsolata volt a lapnak az olvasókkal? Értkeztek-e a szerkesztőségbe visszajelzések, és milyenek?*

— A visszajelzések nem hiányoztak, sem a helyeslők, sem a helytelenítők. Nem állíthatom, hogy csak a helyeslőkre figyeltünk. Meggondolkoztattak az állításainkra rácáfoló figyelmeztetések is, amelyek érvénytelennek ítélték — joggal — napfényben fürdő szemléletvilágunkat. Sajátságos, hogy még ezeket az óvó jelzéseket is felelős aggódás hatotta át: szakítsunk merev és egyoldalú tájékoztatásunkkal, mert ez óhatatlanul a bizalom elsorvadásához vezethet. Megbecsültük az ilyen baráti óvásokat, de azért nem tághattunk az úgynevezett kampányoktól, amelyeknek alapvonása az öntömjénező külsznél megteremtése volt, persze, hasztalanul...

— *Ezek a visszajelzések alighanem az akkoriban naponta megjelenő külátleplező anyagokat is érintették. Milyen visszhangot váltott ki az olvasók körében az a propaganda- és nemcsak propaganda- — kampány, amely a külátleplező anyagok jelölte meg a szocializmus építésének legfőbb, halálos ellenségét?*

— Az osztályharc szüntelen élesedésének sztálini elmélete, amely oly sok kárt okozott a szocializmus valamennyi országában, axiómaként, bizonyítást nem kívánó tételként kavargott elménkben, fel sem merülhetett a kételkedés vagy az elutasító magatartás... Inkább hittünk az alaptalan, a logikát is megkerülő tantételeknek, mint saját szemünknek és mindennapi tapasztalatainknak. Teljesen a helyi önkényeskedés döntötte el, hogy ki tekinthető kuláknak, középparasztnak vagy verejtékes munkájából élő szegényparasztnak. Az önkényeskedés és a dogma kéz a kézben hadakozott, mind a kettő létalapja a vakhit engedelmissége, s abban az időben a vakhit ijesztő patetizmussal hevitette az érzelmeket... Nagyon sok döbbenetes jelzést kaptunk egyszerű olvasóktól arról, hogy miként sújtott le a szocializmus tételes törvényeit megkerülő helyi szeszély vagy személyes gyűlölet középparasztokra is. De hát a sajtó legfeljebb továbbbadhatta a jelzéseket, fegyvertelen volt a helyi hatalmaskodás önféjű, csökkönyös vagy éppen romlott képviselőivel szemben. Pedig lett volna miből okulni! Solohov *Új barázdát szánt az eke* című regényére gondolok, amelyet az időben széles körben terjesztettek románul és magyarul, s amelyből félreérthetetlenül kiderült, hogy annak idején a szovjet falvakban az úgynevezett kulákok elleni megsemmisítő hadjáratot szűk látókörű helyi tanácstagok vezették, akik személyes indulataik alapján döntöttek.

— *A lapgyűjtemények, persze, nem ezt a józan felismerést, hanem éppen a gyűlölet hangján szóló „leplezéseket” őrzik a remélhetőleg bölcsőbbnek bizonyuló utókornak... Másik állandó, első oldalas téma volt a Romániai Magyar Szó idején az úgynevezett sztahanovista mozgalom, a túlhajtott verseny, a kiugratott teljesítmények. Milyen visszhangjuk támadt az ilyen jellegű írásoknak?*

ROMÁNIAI MAGYAR Szó

A Magyar Népi Szövetség Központi Bizottságának napilapja

VI. ÉVFOLYAM, 1471. SZAM.

4 OLDAL ÁRA 20 BANI

1952. július 2., szerda

— A sztahanovista mozgalom elmerült a történelmi feledés mély kútjában... Annak idején viszont voltak, akik babonásan hittek tüneményes eredményeiben. Egy rendkívül alacsony termelékenységi szintet volt hivatva meghaladni, ami önmagában dicséretes elvárás lett volna. Csakhogy a kívánatos teljesítménynövekedés egyik-másik „eredményét” olyan tűzijáték vonta mesterséges fénybe, hogy ez felülmúlta az ezeregyéjszaka meséit is. Nem mintha a mesének nem lenne létjogosultsága! De csak akkor, ha a mese köntöskében jelentkezik, s nem próbálja kisa-játítani a tényeket, illetve behelyettesíteni a valóságot... A kiugratott „mesés” teljesítményeknek az volt a szépséghibájuk, hogy messze elmaradtak a világszínvonaltól, mégis úgy értelmezték őket, mintha ezek a „csodás” eredmények kizárólag a mi termelési módunk sajátjai volnának. Jelentőségének túlméretezettsége elkendő-sítette lényegében szerény arányait; a szakemberek kezdettől fogva látták ezt. Ki is fejezték néhányan kétségeiket, de ezeket leszerelőknak, defetistáknak tekintették... Vannak korszakok, amikor a látszatok elfedik a tényeket, hatalmukba kerítik a hívő lelkeket. Szerencsére, túl vagyunk a sztahanovista szemfényvesztésen, csak mint egykori kuriózumról érdemes beszélni róla.

— *A nemzetiségi jelleg elsősorban a művelődési, művészeti, tanügyi vonatkozású anyagokban nyilatkozhatik meg, ez természetes, akkor is, ma is érvényes igazság. Visszatekintve, a volt szerkesztő megítélése szerint: a Romániai Magyar Szó művelődési, irodalmi közleményei mennyiben tükrözték a romániai magyar művelődés tényleges akkori törekvéseit?*

— Valóban, a művelődési jelenségek tükrözése alapvetően a nemzetiségi jelleg kiemelésével volt egyenlő, ezzel egyenlő manapság is. Tudatában voltunk ennek, és igyekeztünk jól-rosszul eleget is tenni e feladatunknak. A nemzetiségi tudat felerősítése döntően a sajátos művelődési hagyományok és az élő nemzeti kultúrtörekvések kifejezésével és fejlesztésével lehetséges. Nincsenek kezem ügyében a *Romániai Magyar Szó* korabeli lappéldányai, amelyeknek tüzetes átvizsgálása érdemben választ adhatna e sokrétű kérdésre. Rendszeresen közöltünk könyvértelmezéseket, színházi kritikákat, beszámoltunk országos művelődési jelenségekről. Erre meg is voltak a szervezeti — újságírói — kereteink. Emellett írók és kritikusok igen széles körét kértük fel, hogy mondják el véleményüket művekről, előadásokról. Némi elégtétellel emlékezhetek arra, hogy főszerkesztői minőségem nem akadályozott abban — mint sok más akkori és jelenlegi főszerkesztőt —, hogy magam is részt vegyek a művelődési-kritikai munkában. Más kérdés, hogy milyen eredménnyel... A közelmúltban jelent meg *Arányok rendjében* című gyűjteményes kritikakötet, s noha rendszeresen publikáltam a *Romániai Magyar Szó* hasábjain, az *Igaz Szóban*, *Utunkban* és később a *Korunkban*, egyetlen az időben közölt kritikámat vagy tanulmányomat sem soroztam be e kötetbe. Kihívtattak részint az igény rostáján, részint szemléleti meghaladottságuk miatt. Közbevetőleg megjegyezném, hogy bár az uralkodó dogmatikus korlátozottság eléggé meghatározó volt a magyar nemzetiségi irodalmi-művészeti jelenségek elbírálásában és tükrözésében — mindezeken az írásművekben érvényes részgazságok is jelentkeznek. A megkövesedett tantételek azért is tudhatták átmenetileg magukra öltetni a valóság és a tények látszatpalástját, mert képleteikben a heroikus ábrándok mögött reális összefüggések is meghúzódhattak. Az ágáló, eszményeket szavaló — immár irodalomtörténeti — időszakban talansen megvoltak a valóság iránti érzék feltételei, a tárgyilagos összkép megragadásának elemei. A hamis tudatok és e tudatok szellemi-művelődési termékei szükségképpen csak úgy tudtak létezni és érvényesülni, ha az igazság valamely részletét is beleszóták itéleteikbe. A féligazságoknak — utólagosan áttekintve — olykor szuggesztív összjátéka bővölte meg a

kortársakat; a valóságmag hitelesítette a látszatokat, vagyis a valótlan-ságot. Ahol a tényyszerűség akármilyen csekély mértékben felszínre jutott, a kételyekkel mérkőző lelkiismeret fogódzót találhatott — az életigazságok és élethazugságok egymásba simulnak.

— *Ez az elméleti fejtegetés talán konkrét illusztrálást is kívánna.*

— Egyetlen pregnáns szemléltető példával jelezném az összetevőket. Az ötvenes évek elején olyan esztétikán kívüli szemlélet uralkodott el írásainkban, amely úgyszólván eszmei tétélekkel szembesítette a művészi-irodalmi alkotásokat. Hozzátenném: nemcsak a kritikai nézőpontot roppantotta meg a társadalmi hatóerők vulgáris kezelése, a szépiroi — képzőművészeti — művek nagy részét is büvöletébe ejtette a közvetlen agitáció igénye. Ennek nyomai szüntelenül felismerhetők például Asztalos István 1953-as, *Fiatal szívvel* című regényében. Ez voltaképpen *mozgalmi regény*; a cselekmény tetőpontja: egy alagút építkezésén kirobbant sztrájk. Asztalos István a zord valóságot a lehetséges és kívánatos magatartásformákkal elegyíti, az elszigetelt magasabb fokú tudatszínvonalat általánossá szépíti, kommunista hőseit eszményi magaslatokra emeli. Ábrázolása nem győz meg ezekben a hősöknek szellemi és jellembeli kiválóságáról, s ilyképpen kockára teszi a művészi képalkotás hitelét. Hőseit sejtelmes homályban hagyja: sorsuknak nincs előzménye. A szerzői tudat forradalmároknak minősíti, látja, láttatja ezeket az igen szerény képességű regényhősöket, noha a forradalmár-képlet torzói csupán. Amint torzó az a helyzetrajz is, hogy az elszigetelt parányi sztrájkmozgalom egy drámai pillanatában a hatalom megragadásának jelszavát adják ki az alagút építőinek. A forradalminak szándékolt pátosz érzelmes patetizmusba siklik. Érvénytelen. S mégis... Asztalos István regényének megjelenése idején *közönségsikere* volt, méltán kapott állami díjat is, a kritikának — az én kritikám kivételével — csak apologetikus jelzői voltak a műről, ami arra utal, hogy az álforradalmiság szellemen megérintette az író, a kritikust, de az olvasóközönséget is. A példákat száporíthatnám...

— *Kik voltak a Romániai Magyar Szó író munkatársai, és kik nem küldtek írást a lapnak?*

— Arra törekedtünk, hogy minden romániai író megszólaljon a lap hasábjain. A szerkesztőség író tagja volt például Horváth Imre, Bárdos László, Kovács György, Deák Tamás, Szilágyi András, Tamás Gáspár, Tomcsa Sándor, Domokos Géza, Szász János, Sóni Pál, Majtényi Erik, Páll Árpád, Lőrinczi László, Kőműves Géza, Korda István, Dimény István, s persze, te is, Beke György. Úgyszólván nem is volt olyan hazai író, kritikus, aki ne publikált volna a lapban. E tekintetben nem ismertünk korlátokat. Tudatában voltunk annak, hogy feladatunk és kötelességünk összefogni az országos *napilap* keretében az ország valamennyi írástudóját. Világos volt, hogy a lapszerkesztésben nem lehet helye a személyes ízlésnek, rokonszenvnek vagy ellenszenvnek — különösen, hogy a mi világunkban a sajtó nem személyes tulajdon, így nem is lehet magánhangulatok, klikkérdekek képviselője, ami, sajnos, még előfordul... Azt kérdezted: ki nem küldött írást a lapnak, felkérésre sem. Nyilván Szabédi Lászlóra gondolsz.

— *Igen, reá. Közudott, hogy Szabédi és a Romániai Magyar Szó között egy időben ellentétek feszültek. Mi volt ennek az oka?*

— Nos hát, Szabédi László is munkatársunk volt, publikált lapunkban, de a szerkesztőség egy eléggé otromba igényét visszautasította; nem volt hajlandó változtatni *Arcátlan pártfogók* című szenvedélyes hangú versének egyetlen jelzőjén sem. Neki volt igaza. Képtelen igény volt. Levélvitánk kölcsönösen barátságos gesztussal zárult. Kérésedre, ime, kikerestem eléggé rendezetlen iratcsomóimból 1952. február 16-án kelt sorait; hadd idézzem levelének kezdő és befejező mondatait: „Kedves Barátom! Szép leveledet megkaptam, köszönöm. Mindig olyan nyájasan szeretnék írni, ahogyan Te írtál; nem mindig sikerül. S ennek sok az oka-foka.“ Végül pedig: „Egyáltalán nem makacsságból, vagy mit tudom én miféle titokzatos »költői« indulatból kifolyólag nem alakítom át a verset, hanem azért, mert lehetetlen. Mindez nem változtat azon a tényen, hogy leveled hangja — s nem pusztán udvarias fogalmazása — szíven talált, s teljesen meggyőzőtt arról, hogy az ügyet nézted, mikor írtad, s hogy a szocializmus építése ügyének alkatrészéül tekinted az én költészetemet is. Szeretettel üdvözöl Szabédi László.“ Ha voltak is vitáink, barátságunk ezt nem sínylette meg. Persze, ő sem volt tévedhetetlen, de töretlenül és végsőkig vállalta meggyőződését. Ez ad kivételes rangot személyiségének.

— *Mi volt — szerkesztőjének megítélése szerint — a Romániai Magyar Szó jelentősége a romániai magyar sajtó történetében?*

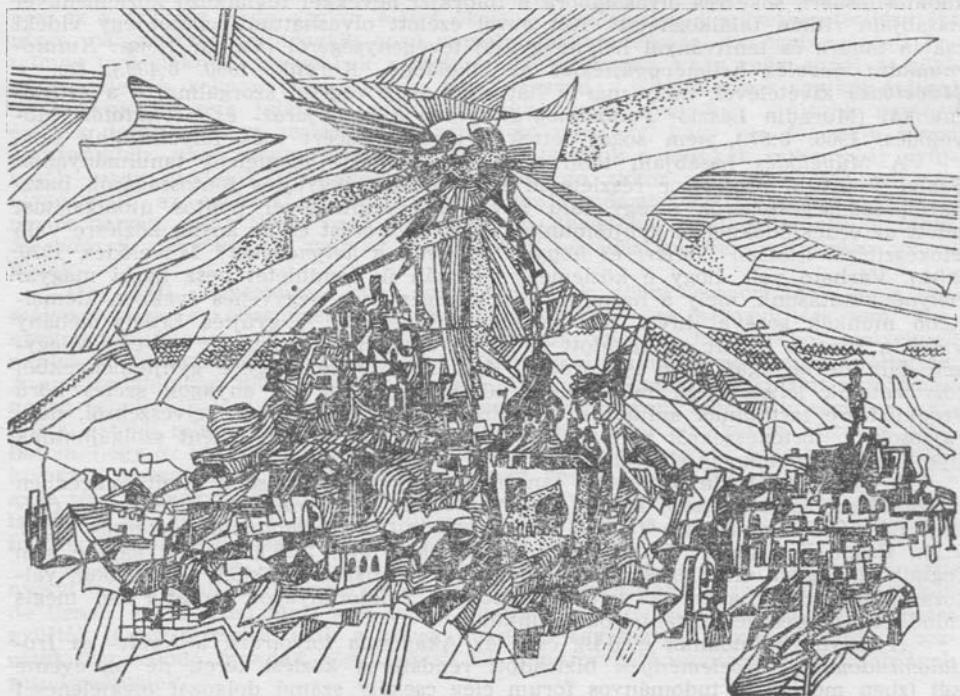
— Először történt meg, hogy az ország területén ilyen átfogó, az egész magyar nemzetiséget felölelő, nagy példányszámú napilap jelenjék meg. Annak idején

voltak kishitűek, akik reménytelen vállalkozásnak ítélték a lap lehetséges elterjedését; úgy vélték, hogy a lap Bukarestben elszigetelődik a magyar olvasó tömegektől. De hát nem egyszerű szójáték volt: azért kerültünk messzibbre a magyar-lakta vidékektől, hogy közelebb kerülhessünk hozzájuk. Szükség volt arra, hogy a magyar nemzetiség olyan központi sajtóval rendelkezzen, amelynek lehetősége van arra, hogy megbízhatóan és gyorsan tájékoztasson a belpolitikai és gazdasági életéről, a külpolitikai kérdésekről. Ilyenszerű lap szükségképpen csak a fővárosban jöhetett létre, az ország politikai és gazdasági központjában. A kísérlet sikerült. Annak idején, ha jól emlékszem, mintegy 25 ezres példányszámmal indultunk, s amikor 1957-ben távoztam a *Romániai Magyar Szó* nyomába lépő *Előre* éléről, 125 ezer volt a lap napi példányszáma, az olvasói érdeklődés pedig ezt is meghaladta.

— A *Romániai Magyar Szó* 1953. április elsejétől nevét *Előre*re változtatta...

— ...Ami a névváltozást illeti, meg kell elégednünk ma is a szerkesztőségi közleménnyel, amely ezt a névváltoztatást indokolta: „Sajtónknak az a feladata, hogy további eredményekre ösztönözze a dolgozókat; haladjanak szüntelenül *előre* a szocializmus építésének útján. Ezt a nemes célt fejezi ki lapunk új címe: *ELŐRE*.”

Beke György

Kovács Géza: Napnyugta